

Ατυχήματα από φίδια: Τι πρέπει να γνωρίζουμε; Δρ. Χαράλαμπος Γκούβας, Ορθοπεδικός Χειρουργός, Τραυματολόγος

Γενικά περί φιδιών στη γή:

Είναι παράξενο, αλλά σύμφωνα με την Ελληνική Μυθολογία ο πρώτος πραγματικός άθλος του μυθικού ήρωα Ηρακλή, είναι ότι έπνιξε τα δύο φίδια στην κούνια. Προφανώς οι αρχαίοι μας πρόγονοι είχαν ένα δέος απέναντι στα ερπετά όπως και εμείς σήμερα και αυτό φαίνεται να είναι γονιδιακά προκαθορισμένο. Υπάρχουν άτομα, περίπου 1% που δεν διαθέτουν αυτό το γονίδιο της ερπετοφοβίας και αυτό εκδηλώνεται από τη μικρή ηλικία. Ορισμένοι από αυτούς ασχολούνται στην ενήλικη ζωή επαγγελματικά με τα φίδια. Σε όλη τη γη υπάρχουν χιλιάδες φίδια εκ των οποίων όμως

λίγα είναι τα ιοβόλα (δηλητηριώδη). Τα σπουδαιότερα εξ αυτών είναι η Έχιδνα (Ευρώπη), το κοράλι (Αριζόνα ΗΠΑ, Μεξικό), ο κροταλιάς (Αμερική) και η κόμπρα (Ασία). Ορισμένα μεγάλα ερπετά είναι συσφιγκτήρες, με σκοπό να συνθλίβουν το θύμα τους για να το καταβροχθίσουν. Τέτοια είναι ο Βόας, ο Πύθων και η Ανακόντα. Πέραν της Έχιδνας, όλα τα ερπετά που προαναφέρθηκαν δεν υπάρχουν στην Ελληνική πανίδα. Διεθνώς, τα πλέον επικίνδυνα ερπετά είναι η βασιλική Κόμπρα που προκαλεί νευροπαράλυση, το Κοράλι και ο Κροταλιάς. Σε μερικά κράτη οι λαοί είναι αρκετά εξοικειωμένοι με τα ερπετά, σε σημείο μάλιστα που τα εκπαιδεύουν να χορεύουν και αποτελούν τουριστική ατραξιόν (Ινδία, Σιγκαπούρη, Ταϊλάνδη, Αφρική, κλπ). Σε άλλα κράτη είναι σοβαρό το πρόβλημα ιοβόλων όφρων και υπάρχουν εκεί εξειδικευμένα

εργαστήρια παραγωγής αντιοφικών ορών. Είχα την ευκαιρία να επισκεφθώ το έτος 1981 το αντίστοιχο ερπετολογικό εργαστήριο της Σιγκαπούρης σε εκδρομή της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στην Αυστραλία υπάρχουν 120 είδη φιδιών, εκ των οποίων τα 10 είναι δηλητηριώδη. Επειδή υπάρχει σημαντικό πρόβλημα στους κατοίκους, το 1987 δημιουργήθηκε μια υπηρεσία που εκπαιδεύει εθελοντές πολίτες στη σύλληψη ερπετών με ειδικά σχεδιασμένο Αμερικανικό εργαλείο. (Ιδρυτής: Brian Bush, 9 Birch Place, Stoneville WA 6081, Department of Conservation and Land Management, CALM). Το ίδρυμα αυτό λέγεται και χορηγεί δίπλωμα εκπαίδευσης πολιτών. Υπολογίζεται ότι κάθε πτυχιούχος εθελοντής, στην περιοχή που διαμένει δέχεται κάθε χρόνο 50 κλήσεις για σύλληψη και εξολόθρευση φιδιών. Καλό είναι να θεσμοθετηθεί και στην Ελλάδα αυτό και κάθε πρωτεύουσα νομού να έχει τουλάχιστον 5 εκπαιδευμένους εθελοντές ερπετολόγους.

Ποια είναι η ερπετολογική πανίδα της Ελλάδας;

Στην Ελλάδα το βασικό πρόβλημα ερπετών είναι οι έχιδνες (οχιές). Στα Νοσοκομεία χρησιμοποιείται ενίοτε ένας ίππειος αντεχιδνικός ορός, (Serum Antiviperis) Ιταλικής παραγωγής, ως αντίδοτο, αλλά σταδιακά τείνει να καταργηθεί λόγω παρενεργειών. Η σημερινή αντιμετώπιση των τσιμπημάτων φιδιών αναγράφεται κατωτέρω. Τα φίδια χωρίς δηλητήριο λέγονται «άγλυφα». Τα φίδια με δηλητήριο στα μπροστινά δόντια λέγονται «προτερόγλυφα» (είναι πολύ επικίνδυνα) και τα φίδια με δηλητήριο στα πίσω δόντια λέγονται «οπισθόγλυφα» (είναι λίγο επικίνδυνα) Τα φίδια που ζούν σε ορεινό περιβάλλον,

το χειμώνα πέφτουν σε χειμερία νάρκη και ξυπνούν την άνοιξη, ενώ αυτά που ζούν σε νησιωτικό ή πεδινό περιβάλλον είναι «ξύπνια» όλο το έτος. Θεωρητικά όλα τα ανωτέρω φίδια μπορεί να δαγκώσουν. Ειδικότερα, τα ακίνδυνα «άγλυφα» ερπετά (χωρίς δηλητήριο) αφήνουν αποτύπωμα της σιαγόνας πάνω στο δέρμα. Στα «οπισθόγλυφα» (λίγο επικίνδυνα) μετά το δάγκωμα μένουν στο δέρμα εκδορές. Τέλος το δάγκωμα των «προτερόγλυφων» που είναι τα πλέον επικίνδυνα αφήνει στο δέρμα δύο τρυπίτσες από τα δύο μπροστινά δόντια. Αυτό είναι πολύ χρήσιμο για το γιατρό ώστε να γνωρίζει από πού προήλθε το τσίμπημα και τι πρέπει να κάνει. Κατά κανόνα δύο τρυπίτσες σημαίνουν τσίμπημα έχιδνας (οχιά).

Τα βασικότερα είδη φιδιών στην Ελλάδα με τα ονόματά τους είναι τα εξής:

1) Κοινή οχιά (*Vipera ammodytes*, έχιδνα η αμμοδύτης): Ζεί στην ηπειρωτική χώρα, στις Κυκλάδες και τα Ιόνια Νησιά. Τρέφεται με ποντίκια, σαύρες και έντομα. Το αρσενικό λέγεται Ασπίτης, είναι χρώματος γκρι, ενώ το θηλυκό είναι χρώματος κεραμιδί. Είναι πολύ επικίνδυνο και δηλητηριώδες φίδι. Χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι ένα μικρό κέρασ στο πρόσθιο μέρος της κεφαλής του. Το δηλητήριο εκκρίνεται από τα μπροστινά δύο μεγάλα δόντια.

2) **Οθωμανική Οχιά (Vipera Xanthina, Εχιδνα η ανοιχτόχρωμος):** Δεν φέρει το χαρακτηριστικό κέρας της κοινής οχιάς. Ζει στα νησιά του Αιγαίου και στον Έβρο. Τρέφεται με μικρά θηλαστικά και με πουλιά. Είναι πολύ επικίνδυνη. Το δηλητήριο εκκρίνεται από τα μπροστινά δύο μεγάλα δόντια.

3) **Οχιά της Μήλου (Vipera Lebetina):** Είναι ενδημικό είδος. Ζεί στη Μήλο, Κίμωλο, Σίφνο και Πολύαιγο. Τρέφεται με μικρά θηλαστικά, σαύρες και έντομα. Φτάνει μήκος τα 120cm. Μια ποικιλία της έχει κόκκινο χρώμα (σπάνιο είδος). Προστατεύεται με το Προεδρικό Διάταγμα 67/1981 και ήδη το έτος 2005, Ευρωπαϊκή κοινοτική οδηγία απείλησε με πρόστιμο την Ελλάδα γιατί δεν έλαβε καμιά μέριμνα για τη διάσωση αυτής της οχιάς της Μήλου. Στη διάρκεια της δικτατορίας είχε επικηρυχθεί με 10 δρχ το κεφάλι, ενώ σήμερα παρουσιάζει συλλεκτικό ενδιαφέρον για ερπετάρια. Είναι δηλητηριώδες φίδι.

4) **Σπάνια Οχιά της Ροδόπης (Vipera Berus):** Ζεί στην οροσειρά της Ροδόπης. Το μέγεθός της είναι περί τα 75cm μέγιστο. Χαρακτηριστικό της γνώρισμα είναι η ταινία ζίκ ζάκ στο πάνω μέρος του δέρματος. Τρέφεται με μικρά πουλιά, σαύρες, βατράχια, και μικρά θηλαστικά. Είναι δηλητηριώδες φίδι.

5) **Μικρή Οχιά (Νανόχεντρα) (Vipera Ursinil):** Απαντάται στην οροσειρά της Πίνδου. Τρέφεται με μικρές σαύρες, θηλαστικά και μικρά έντομα. Μέγιστο μήκος είναι τα 50cm. Έχει δηλητήριο στα δύο μπροστινά δόντια. Προστατεύεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως απειλούμενο είδος.

6) **Μαυρόφιδο (Malpolon Monspessulanus):** Είναι από τα μεγαλύτερα φίδια της Ελλάδας. Μέγιστο μήκος 200cm. Ζεί σε όλη σχεδόν την Ελλάδα. Τρέφεται με πουλιά, μικρά θηλαστικά και σαύρες. Έχει δηλητήριο που εκκρίνεται από τα πίσω δόντια της άνω γνάθου (οπισθόγλυφο). Δεν είναι πολύ επικίνδυνο. Συμπώματα: Πρήξιμο και ελαφρύς πυρετός.

7) **Σαίπα (Coluber Najadum):** Ζεί στην ηπειρωτική Ελλάδα και στα νησιά. Μέγιστο μήκος 100cm. Είναι λεπτό φίδι και το χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι μαύρες κηλίδες στα πλάγια του λαιμού, και επίσης όταν ενοχληθεί συσπειρώνεται και **εκπινάσσεται σαν ελατήριο** για να ξεφύγει. Τρέφεται με μικρά θηλαστικά και σαύρες. Δεν έχει δηλητήριο.

8) **Δενδρογαλιές: Υπάρχουν τρία είδη: Δενδρογαλιά (Coluber Hummiser):** Απαντάται κυρίως στα Δωδεκάνησα, αλλά και σε αρκετές περιοχές της Ηπείρου, της Πελοποννήσου και Μακεδονίας. Τρέφεται με σαύρες και πουλιά. Φτάνει τα 100cm μήκος. Είναι ακίνδυνο, δεν έχει δηλητήριο. **Δενδρογαλιά (Coluber Caspius):** Ζεί στις Κυκλάδες, στην

ηπειρωτική Ελλάδα και στα Ανατολικά νησιά από τη Λέσβο έως τα Δωδεκάνησα. Μέγιστο μήκος 170cm. Τρέφεται με ποντίκια, αρουραίους, πουλιά, σαύρες, βατράχια. Είναι ακίνδυνο. Δεν έχει δηλητήριο. **Δενδρογαλιά (Coluber Gemonensis):** Ζεί στην ηπειρωτική Ελλάδα και σε ορισμένα νησιά όπως και στην Κρήτη. Μέγιστο μήκος 100cm. Τρέφεται με ποντίκια, αρουραίους, πουλιά, σαύρες και βατράχια. Είναι ακίνδυνο. Δεν έχει δηλητήριο.

9) **Σπιτόφιδο (Elaphe Situla):** Ζεί σε όλη την Ελλάδα. Απαντάται συχνά μέσα σε κήπους. Το μέγιστο μήκος του είναι 110cm. Τρέφεται με μικρά ποντίκια και σαύρες. Είναι ακίνδυνο. Δεν έχει δηλητήριο.

10) **Φίδι του Ασκληπιού (Elaphe Longissima):** Απαντάται στην ηπειρωτική Ελλάδα και τα Ιόνια νησιά. Μέγιστο μήκος 100cm. Διατροφή ίδια με του σπιτόφιδου. Είναι ακίνδυνο. Δεν έχει δηλητήριο.

11) **Λαφιάτης (Elaphe Quatuorlineata):** Είναι μεγάλο φίδι, ακίνδυνο. Μέγιστο μήκος 200cm. Ζεί στην ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα. Τρέφεται με πουλιά, θηλαστικά και σαύρες. **Είναι καλός αναρριχητής.** Τρώει και αυγά πουλιών από τις φωλιές. Δεν έχει δηλητήριο.

12) **Τυφλίτης (Typhlus Vermicularis) :** Ζεί σχεδόν σε όλη την Ελλάδα, νησιωτική και ηπειρωτική. Μέγιστο μήκος 30cm. Τρέφεται μόνο με έντομα. Είναι ακίνδυνο. Δεν έχει δηλητήριο.

13) **Μικρός Βόας (Eryx Jaculus):** Απαντάται στη νησιωτική και ηπειρωτική χώρα. Μέγιστο μήκος 30cm. Τρέφεται με έντομα και μικρές σαύρες. Δεν έχει δηλητήριο. Είναι ακίνδυνο.

14) **Ασινόφιδο (Asinella Austriaca):** Ζεί στην ηπειρωτική χώρα και συνήθως σε μεγάλα υψόμετρα. Μέγιστο μήκος 100cm. Τρέφεται με μικρά θηλαστικά και δεν είναι δηλητηριώδες.

15) **Αγιόφιδο (Telescopus Fallax):** Ζεί στις Κυκλάδες αλλά και σε άλλα νησιά του Αιγαίου και στην ηπειρωτική χώρα. Μέγιστο μήκος 70cm. Τρέφεται με σαύρες, θηλαστικά και έντομα. Είναι **οπισθόγλυφο**. Το δηλητηριό του προκαλεί απλώς πόνο και πρήξιμο.

16) **Θαμνόφιδο (Eirenis Modestus):** Είναι ανατολικό είδος ερπετού. Απαντάται στα Ανατολικά νησιά του Αιγαίου και στα παράλια της Τουρκίας. Μέγιστο μήκος 50cm. Τρέφεται με σαρανταποδαρούσες, σκορπιούς, αρουραίους και μικρές σαύρες. Είναι ακίνδυνο. Δεν έχει δηλητήριο.

17) **Νερόφιδα (Water Snakes, Natrix-Natrix-Natrix Tessellata):** Είναι λεπτά φίδια με μέγιστο μήκος τα 100-150cm, συνήθως είναι 50cm. Ζούν σε όλα τα γλυκά νερά. Τρέφονται με γυρίνους, βατράχια, έντομα και μικρά ψάρια. **Είναι ακίνδυνα. Δεν έχουν δηλητήριο.** Είναι συχνότατα σε λίμνες και ποτάμια ακόμα και στις εκβολές τους. Συνήθως είναι λεπτά σε πάχος και μη δηλητηριώδη. Είναι ακίνδυνα. Δεν έχει αναφερθεί ποτέ επίθεση σε άνθρωπο από νερόφιδο

στην Ελλάδα. Στην Πρέβεζα είναι συχνά στη λίμνη Ζηρού, στο Λούρο ποταμό, σε όλο τον Αχέροντα ποταμό και ιδίως στις εκβολές του ανάμεσα στα καλάμια και τα φυτά της όχθης.

Είναι δικαιολογημένος ο φόβος απέναντι στα φίδια στην Ελλάδα;

1) Ο φόβος απέναντι στα φίδια στην Ελλάδα, είναι μάλλον αδικαιολόγητος. Τα φίδια στην Ελλάδα, ΔΕΝ είναι όλα δηλητηριώδη, παρά μόνον ορισμένα εχιδνοειδή. Πιο πολύ κινδυνεύει κανείς από κεραυνό και από τροχαίο ατύχημα, παρά από φίδια. Αντιθέτως η ύπαρξη των ερπετών είναι μία οικολογική αναγκαιότητα, χρήσιμη για την οικολογική ισορροπία, δεδομένου ότι τα ερπετά τρώνε τα επιβλαβή τρωκτικά και έντομα.

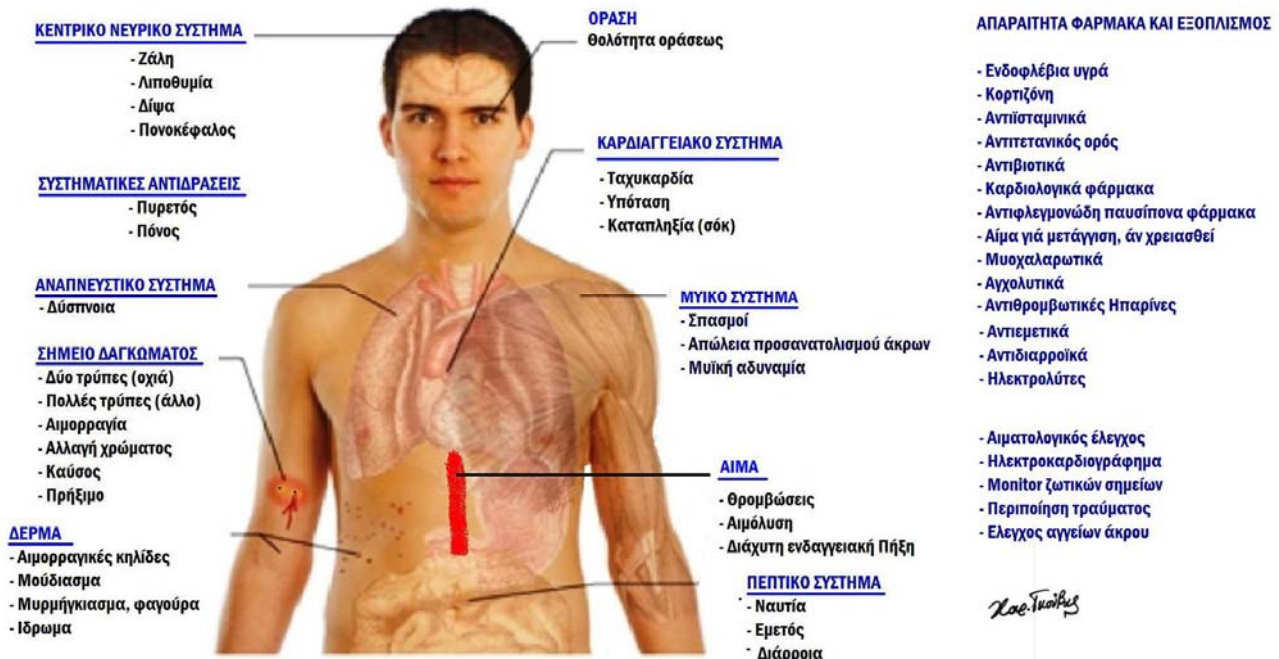
2) Υπολογίζεται ότι ετησίως υπάρχουν στην Ελλάδα 300-500 περίπου περιπτώσεις τσιμπημάτων φιδιών. Οι περιπτώσεις αυτές αφορούν σε μεγάλο ποσοστό γεωργικό περιβάλλον εργασιών. Πολλές από αυτές τις περιπτώσεις δεν καταγράφονται στατιστικά. Είναι ζήτημα εάν μία από αυτές τις περιπτώσεις είναι

θανατηφόρα.

3) Τα φίδια στο ορεινό περιβάλλον, το χειμώνα βρίσκονται σε χειμερία νάρκη και εμφανίζονται την πάλι την άνοιξη και το καλοκαίρι. Δεν ισχύει το ίδιο για τα φίδια του πεδινού ή νησιωτικού περιβάλλοντος. Πιο συχνά θα βρούμε φίδια σε πεδινές περιοχές, ιδίως όπου υπάρχουν νερά (λίμνες, ποτάμια, στάσιμα ύδατα) παρά στο ορεινό περιβάλλον. Ο γράφων, έχει ανεβεί ως ορειβάτης σε 70 Ελληνικά βουνά και δεν έχει δει ποτέ φίδι σε υψόμετρο πάνω από 700 μέτρα. Αντίθετα χιλιάδες φίδια βρίσκονται στα πεδινά χωράφια της Ελλάδας, και συχνά είναι θύματα τροχαίου ατυχήματος (τα πατάνε αυτοκίνητα) καθώς προσπαθούν να περάσουν απέναντι, μή γνωρίζοντας τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας!

4) Τα φίδια στην Ελλάδα, ΔΕΝ επιτίθενται ποτέ αναίτια σε άνθρωπο. Δεν τσιμπούν ποτέ άνθρωπο, παρά μόνο όταν τα χέρια του ή τα πόδια του έρθουν σε επαφή μαζί τους, όταν αυτά βρίσκονται κάτω από πέτρες, μέσα σε χόρτα, κλπ. Οι περιπτώσεις πού αναφέρονται ότι δήθεν «φίδι πέρασε πάνω από τό πόδι ξαπλωμένου στην ύπαιθρο» ή «πάνω από τό θώρακά του», μάλλον κινούνται στο χώρο της φαντασίας, ή είναι σπανιότατο φαινόμενο.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ ΔΑΓΚΩΜΑΤΟΣ ΦΙΔΙΟΥ

Τι κάνουμε σε ένα τσίμπημα φιδιού σε άνθρωπο;

1) **Πρώτες Βοήθειες στο σημείο του ατυχήματος:** Να ξεχάσετε όλες τις παλιές οδηγίες των παλαιών εγχειριδίων πρώτων βοηθειών για τα φίδια. Δεν ισχύουν πλέον οι παλιές οδηγίες «δέστο σφιχτά», «κόψτο με ξυράφι και ζούλα το», ή «ρούφα το δηλητήριο και φτύστο», ή «κάνε σχάσεις με νυστέρι». Θεωρούνται ξεπερασμένες και λανθασμένες. Από τη στιγμή πού το δηλητήριο μπήκε με τα δόντια του φιδιού στον υποδόριο ιστό, μέσα σε 1-3 λεπτά κυκλοφορεί ήδη σε όλο το σώμα διά της λεμφικής οδού. Γι' αυτό όλες οι τοπικές επεμβάσεις είναι άσκοπες έως και επικίνδυνες. Η καλύτερη πρώτη βοήθεια σε ασθενή με τσίμπημα φιδιού, μέχρι τη διακομιδή στο Νοσοκομείο, είναι η χορήγηση μίας

ένεσης Κορτιζόνης (Solu Cortef, ή Solu Medrol 250mg ενδομυϊκώς) και ένα παυσίπονο μαζί με την καθυσύχασση στον ασθενή ότι δεν θα πεθάνει.

2) **Νοσηλεία στο Νοσοκομείο:** Ο ασθενής πρέπει να νοσηλεύεται άμεσα σε Χειρουργική Κλινική και μάλιστα σε Νοσοκομείο που έχει διαθέσιμη ΜΕΘ, και Τεχνητός Νεφρός διότι κάποια στιγμή μπορεί να χρειασθεί τεχνητή υποστήριξη αναπνοής ή αιμοκάθαρση. Οι Νοσηλευτικές οδηγίες περιλαμβάνουν ενδοφλέβια χορήγηση όλων των φαρμάκων και παρακολούθηση του ασθενούς για τυχόν επιπλοκές όπως αλλεργικό σοκ (Κορτιζόνη, αδρεναλίνη, αντιισταμινικά), μόλυνση (αντιβιοτικά), θρόμβωση (χορήγηση αντιθρομβωτικών ηπαρινών), **τοξίνη παράλυσης μυών** (παρακολούθηση αναπνοής, σπάνια απαιτείται διασωλήνωση), καρδιοτοξίνη (παρακολούθηση ΗΚΓ), νευροτοξίνες (παρακολούθηση μυϊκής ισχύος), αιματοτοξίνη (παρακολούθηση εξετάσεων αίματος και σε περίπτωση κινδύνου μετάγγιση αίματος), και σπάνια **αιμοκάθαρση**. Η χορήγηση αντιοφικού ορού και αντιτετανικού ορού είναι στην κρίση του ιατρού ανάλογα με την περίπτωση. Συνήθως ο ασθενής εξέρχεται σε 4 μέρες. Είναι σπάνιο να πεθάνει άνθρωπος από τσίμπημα φιδιού στην Ελλάδα..

15ΧΡΟΝΟΣ ΝΕΚΡΟΣ ΑΠΟ ΔΑΓΚΩΜΑ ΦΙΔΙΟΥ

ΜΥΤΙΑΛΗΝΗ

Σε δάγκωμα φιδιού οφείλεται, σύμφωνα με τις πρώτες ενδείξεις, ο θάνατος του 15χρονου Γιώργου Νέστορα του Φιλίππου από το χωριό Μανταμάδος της Λέσβου. Ο νεαρός βρέθηκε στο έδαφος στις 9.30 το πρωί του περασμένου Σαββάτου μέσα στο κτήμα του πατέρα του, όπου είχε πάει για αγροτικές εργασίες.

Σύμφωνα με τον αγροτικό γιατρό της περιοχής, ο οποίος και πραγματοποίησε προσπάθειες ανάνηψης στον άτυχο νεαρό, στο αριστερό του χέρι υπήρχαν ίχνη τσιμπήματος, που πιθανολογείται πως έγιναν από φίδι. Ο θάνατος του 15χρονου είναι ο πρώτος θάνατος στο Αιγαίο από δάγκωμα φιδιού μετά από πολλά χρόνια.

Τι στατιστικά δεδομένα υπάρχουν για τσιμπήματα φιδιών στην Ελλάδα;

Σε μία δημοσιευμένη εργασία ιατρών του Εθνικού Κέντρου Δηλητηριάσεων Αθηνών (Κ. Φουντάς, Π. Βλάχος, Ηλέκτρα Βαλή, Ελισάβετ Τζώλα, Σ Ζαφειρίου) του Νοσοκομείου Παιδών «Αγλαΐα Κυριακού» Αθήνα, το 1995, μελετήθηκαν τα συμπτώματα και κυρίως η θεραπευτική αντιμετώπιση δηγμάτων φιδιών που συνέβησαν από το 1991 έως το 1992, από τα 2-3 είδη εχιδνοειδών που υπάρχουν στην Ελλάδα. **Το υλικό και μέθοδος:** Το υλικό της μελέτης αποτελούν 68 περιπτώσεις δηγμάτων φιδιών που είχαν αναφερθεί στο Εθνικό Κέντρο Δηλητηριάσεων από 7-5-1991 μέχρι 4-11-1992 για τις οποίες υπάρχουν πλήρη στοιχεία. Οι 48 περιπτώσεις αφορούσαν σε ενήλικους και 20 παιδιά κάτω των 14 ετών. Τοπικά συμπτώματα παρουσίασαν 58 περιπτώσεις, ενώ 25 εμφάνισαν και γενικά. Τέλος 10 περιπτώσεις δεν παρουσίασαν κανένα σύμπτωμα. Τα τοπικά συμπτώματα ήταν οίδημα, πόνος, ερυθρότητα, εκχυμώσεις, λεμφαγγειίτιδα - λεμφοδενίτιδα, θρομβοφλεβίτιδα, ενώ στα γενικά περιλαμβάνονταν έμετοι,

υπόταση, ταχυκαρδία, ρίγη, ναυτία, πονοκέφαλος, κοιλιακά άλγη. Διαπιστώθηκε επίσης λευκοκυττάρωση σε 7 περιπτώσεις και διαταραχές της πήκτικότητας του αίματος σε τρεις. Τα τοπικά συμπτώματα ήταν εντονότερα στις 30 περιπτώσεις που έγινε τοπικός ισχαιμική περίδεση ή σχάση για την παροχή πρώτων βοηθειών. **Θεραπευτικώς** χορηγήθηκε αντιοφικός ορός σε 31 περιπτώσεις, από τις οποίες 5 παρουσίασαν **αντιδράσεις** στον ορό όπως ρίγη, πυρετό, ταχυκαρδία, κνησμό, ερύθημα, ενώ μία περίπτωση εμφάνισε αναφυλακτική αντίδραση για την αντιμετώπιση της οποίας χρησιμοποιήθηκε αδρεναλίνη. Όλες οι περιπτώσεις εξελίχθηκαν ομαλά με μέσο χρόνο νοσηλείας $3,40 \pm 0,38$ ημέρες. Οι ασθενείς αντιμετωπίστηκαν με χορήγηση **Κορτιζόνης**, **αντιβιοτικών**, **υγρών** και **ηλεκτρολυτών** και παρακολούθηση **αιματολογική** και **καρδιολογική**. **Ουδείς ασθενής από δάγκωμα φιδιού πέθανε.** **Συμπεράσματα:** α) Σε δήγματα φιδιών πρέπει να αποφεύγονται τοπικές επεμβάσεις όπως σχάση, καυτηρίαση ή ισχαιμική περίδεση, και δήθεν ρούφηγμα (απομύζηση) του δηλητηρίου. β) Δεν συνιστάται αντιοφικός ορός σε κάθε δήγμα, αλλά μόνο όταν υπάρχουν ενδείξεις όπως τα έντονα ή ταχέως εξελισσόμενα τοπικά συμπτώματα ή οποιαδήποτε γενικά συμπτώματα. (Πηγή: Πρακτικά Πανελληνίου Ιατρικού Συνεδρίου, έτος 1997).

Οχιά αστρίτης (Ελλάδα)

Πως θα αποφύγετε τα φίδια στο ύπαιθρο στην Ελλάδα;

Εάν ταξιδεύετε στο ύπαιθρο, περιοχών όπου ενδημούν φίδια προσέξτε τα εξής:

- 1) **Αυτοκίνητο:** Μην αφήνετε ποτέ ανοικτές πόρτες ή παράθυρα αυτοκινήτου στο ύπαιθρο. Μπορεί να βρείτε φίδι μέσα.
- 2) **Θόρυβος:** Περπατώντας στο ύπαιθρο, κάντε θόρυβο. Με το θόρυβο τα φίδια απομακρύνονται. Μπορείτε να λέτε τη φράση ΞΣ, ΞΣ, ΞΣ. Οι ψηλές συχνότητες διώχνουν τα φίδια.
- 3) **Ραβδί:** Να κρατάμε ένα ραβδί ή κάτι ανάλογο (γκλίτσα ή ορειβατικά μαστούνια), στις πεζοπορίες στη φύση.

- 4) **Μπότες-Παντελόνη:** Στο ύπαιθρο γεωργοί και οι πεζοπόροι φοράτε μακρύ παντελόνη και μπότες. Δέστε την άκρη του παντελονιού κυκλικά. Οι γεωργοί να φορούν στην εργασία πάντα μακρύ παντελόνη, στο ύπαιθρο, άνδρες και γυναίκες.
- 5) **Γάντια:** Όταν οι γεωργοί ασχολούνται με εργασίες σε χόρτα κλπ, πρέπει να φορούν και δερμάτινα προστατευτικά γάντια. Προσέχετε πού πατάτε και πού βάζετε τα χέρια σας.
- 6) **Αντίσκηνο:** Κοιμάστε πάντα σε αντίσκηνο με κλεισμένο τα φερμουάρ. Το αντίσκηνο πρέπει να έχει ραμμένο πλαστικό πάτο χωρίς οπές. Δεν αφήνουμε ποτέ ανοικτό το φερμουάρ του αντίσκηνου, όταν κοιμόμαστε στο ύπαιθρο. Μόλις νυχτώσει έχετε φανό ή φακό ή δαυλό αναμμένο.
- 7) **Απόσταση:** Εάν δείτε φίδι κρατήστε απόσταση κάνετε θόρυβο και Χρησιμοποιείστε την κοινή λογική.
- 8) **Τρόφιμα:** Όταν κατασκηνώνουμε στο ύπαιθρο, να μην αφήνουμε εκτεθειμένα τρόφιμα και σκουπίδια στο έδαφος, αλλά να τα κλείνουμε σε σακούλες και να τα κρεμάμε σε δένδρο.
- 9) **Κήπος:** Εάν έχουμε σπίτι στην εξοχή, καθαρίζουμε συχνά τον κήπο και ελέγχουμε για οπές στον περιμετρικό τοίχο.
- 10) **Ερπετάρια:** Εάν θέλετε να απομυθοποιήσετε τους φόβους σας γύρω από τα φίδια, επισκεφθείτε τις δύο καταπληκτικές μόνιμες εκθέσεις ζωντανών φιδιών που υπάρχουν στην Αθήνα (Ερπετάρια), ή σε ζωολογικούς κήπους της Γερμανίας.
- 11) **Ερπετολόγος:** Προσωπική μου άποψη είναι, με βάση τα διεθνώς ισχύοντα πού διάβασα στο Internet, να συσταθεί σε κάθε Νομό της χώρας, μία θέση καταρτισμένου **Βιολόγου-Ερπετολόγου** σε κάθε Διεύθυνση Υγείας της Νομαρχίας, με αντικείμενο την προσφορά υπηρεσιών συμβούλου επί θεμάτων ερπετών σε επίπεδο νομού και τη χρήση κάθε νέας τεχνολογίας για την αντιμετώπιση επιθέσεων ερπετών σε ανθρώπους αλλά και την καταγραφή και προστασία των ερπετών από την εξαφάνιση. Μην ξεχνάμε ότι τα φίδια έχουν και σημαντική χρησιμότητα.

ΤΣΙΜΠΗΜΑ ΟΧΙΑΣ: Οι ενήλικες οχιές τρέφονται με μικρά ζώα, όπως [ποντίκια](#), άλλα ερπετά και πτηνά. Το δηλητήριό της είναι επικίνδυνο. Τυπικά περιέχει πολλές [πρωτεϊνάσες](#) (ένζυμα που διαλύουν [πρωτεΐνες](#)). Αυτές προκαλούν συμπτώματα πόνου, οίδημα και νέκρωση, όπως επίσης και απώλεια [αίματος](#). Ο θάνατος συνήθως επέρχεται είτε από αναφυλακτικό σοκ, είτε από την πτώση της αρτηριακής πίεσης. Οι οχιές δεν επιτίθενται ποτέ στον άνθρωπο εάν δεν πατηθούν, πιαστούν ή απειληθούν άμεσα. Τα περισσότερα δήγματα οχιάς στον άνθρωπο είναι «στεγνά» και προειδοποιητικά, χωρίς την έγχυση δηλητηρίου. Αν δεχθεί κάποιος δηλητηριώδες δήγμα από οχιά, απαιτείται έγκαιρη ιατρική φροντίδα. Είναι σημαντικό να μην σκιστεί ή κοπεί το δέρμα στο σημείο του δήγματος και να μην δεθεί το δαγκωμένο μέλος. Το δηλητήριο εξαπλώνεται κυρίως μέσω της λέμφου και όχι της φλεβικής ή αρτηριακής οδού, έτσι το να προκληθεί αιμορραγία στο σημείο του δαγκώματος είναι ανούσιο αλλά και επικίνδυνο, λόγω του τραυματικού σοκ που μπορεί να προκληθεί και να επιδεινώσει την κατάσταση του ασθενούς. Επίσης μία σφιχτή περιδέση του δαγκωμένου μέλους φράσσει την κυκλοφορία του αίματος και μπορεί να προκαλέσει νέκρωση, γάγγραινα και θρομβώσεις, έτσι είναι σημαντικό να διατηρηθεί η ομαλή κυκλοφορία του αίματος. Στις σοβαρότερες περιπτώσεις, αν δε φέρει το θάνατο, το δήγμα οχιάς

αφήνει μόνιμη ουλή στο σημείο του δαγκώματος, ή μπορεί να απαιτηθεί ακρωτηριασμός του μέλους. Μπορεί επίσης ο ασθενής ή η ασθενής να είναι αλλεργικός στο δάγκωμα. Κατά την συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων δηλητηριωδών δηγμάτων στην χώρα μας τα συμπτώματα υποχωρούν μετά την κατάλληλη ιατρική περίθαλψη και επέρχεται η πλήρης ίαση του ασθενούς μέσα σε 10 μέρες.

ΣΥΝΤΟΜΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΣΙΜΠΗΜΑΤΟΣ ΦΙΔΙΩΝ

- 1) Γενικώς Μη Φοβάστε τα φίδια!
- 2) Στα εξοχικά σπίτια καθαρίζεται τους χώρους του κήπου και μην αφήνετε απορρίμματα
- 3) Οι εκδρομείς σε κατασκήνωση τα αποφάγια και τα φαγητά να είναι κλειστά σε σακούλες κρεμασμένες σε δένδρο.
- 4) Οι ορειβάτες και πεζοπόροι όταν βαδίζετε στην εξοχή φοράτε πάντα μπότες ορειβασίας και κάνετε θόρυβο για να απομακρυνθούν τα φίδια.
- 5) Μη σηκώνετε πέτρες στην εξοχή (κρύβονται από κάτω)
- 6) Οι γεωργοί που ασχολείστε με χόρτα φοράτε πάντοτε γάντια και μπότες.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΤΟΥ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΥΓΕΙΑΣ: Εάν τσιμπηθείτε από φίδι:

- 1) Μείνετε ήρεμος και ζητήστε βοήθεια. Μην πανικοβάλεστε!
- 2) Ακινητοποιήστε το μέλος και κάνετε αμέσως μιά Κορτιζόνη
- 3) Πλύντε το τραύμα με σαπούνι και νερό και σκουπίστε καλά
- 4) Αποφύγετε πειραματισμούς στην περιοχή του τραύματος (σχάσεις, ρούφηγμα, κλπ)
- 5) Αφαιρέστε αμέσως δακτυλίδια και βέρες από τα δάκτυλα (κίνδυνος οιδήματος)
- 6) Κάντε μια καλή ελαστική επίδεση κεντρικότερα του τσιμπήματος.
- 7) Ζητήστε να σας μεταφέρουν στο πλησιέστερο Νοσοκομείο αμέσως.

Οι σωστές κινήσεις μετά από τσίμπημα φιδιού στην Ελλάδα

Θεωρία: Ένα τσίμπημα φιδιού σε άνθρωπο στην Ελλάδα κατά κανόνα είναι ΜΗ θανατηφόρο, πλην ελαχίστων σπάνιων εξαιρέσεων. Εάν πρόκειται για μη δηλητηριώδες φίδι ο ασθενής πρακτικά δεν κινδυνεύει από τίποτα. Εάν πρόκειται για δηλητηριώδες φίδι (συνήθως έχιδνα), λίγα δευτερόλεπτα ή λίγα λεπτά μετά το τσίμπημα το μικτό δηλητήριο τοξινών εισέρχεται στην κυκλοφορία ΔΙΑ ΤΩΝ ΛΕΜΦΑΓΓΕΙΩΝ. Εάν το τσίμπημα γίνει πάνω σε άρβυλο, γάντια χοντρά, ή πάνω από σκληρά ρούχα, πρακτικά είναι ακίνδυνο διότι δεν μπορούν τα δόντια να διεισδύσουν στο δέρμα, ή και να διεισδύσουν το δηλητήριο εκχύνεται στο παρεμβαλλόμενο υλικό (κάλτσα, ύφασμα, κλπ).

Θεωρητικά οι κίνδυνοι από το τσίμπημα φιδιού είναι κατά σειράν εμφανίσεως οι εξής:

- 1) Κρίση πανικού στον ασθενή: Συμβαίνει αμέσως. Αντιμετωπίζεται με καθησυχασμό ή ένεση Valium.
- 2) Αλλεργικό σοκ (αναφυλακτικό σοκ), ή οίδημα του λάρυγγος ή αλλεργία στο δέρμα. Συμβαίνει μέσα σε λεπτά ή ώρες. Αντιμετωπίζεται με ένεση Κορτιζόνης, ένεση Αδρεναλίνης και ένεση αντιισταμινικού.
- 3) Καταπληξία (περιφερική κυκλοφοριακή ανεπάρκεια). Συμβαίνει σε λεπτά ή ώρες.
- 4) Κλινικά σημεία παράλυσης μυών από νευροτοξίνη. Εκδηλώνεται με μυϊκή αδυναμία ή αδυναμία αναπνοής.
- 5) Κλινικά σημεία βλάβης στοιχείων του αίματος από αιματοτοξίνη. Εκδηλώνεται μετά το πρώτο 24ωρο.
- 6) Οξεία Νεφρική ανεπάρκεια σπάνια από κυτταροτοξίνες δρώσες στο νεφρικό παρέγχυμα.
- 7) Κλινικά σημεία μόλυνσης του τραύματος, από κοινά μικρόβια ή σπανιότατα από τέτανο.

Με βάση τα ανωτέρω ένας σωστός αλγόριθμος δράσης σε τσίμπημα φιδιού είναι ο εξής:

Στο σημείο του ατυχήματος ή κοντά σε αυτό:

- 1) Κάντε μια καλή ελαστική επίδεση κεντρικότερα του τσιμπήματος και καθαρίστε το με νερό.
- 2) Σε οποιοδήποτε σημείο της Ελλάδας βρίσκεται το θύμα, εκτός Νοσοκομείου, είτε ύπαιθρος, είτε Κέντρο Υγείας, είτε απλό Ιατρείο, το μόνο καθήκον σας είναι να χορηγήστε γρήγορα ενδομυϊκώς μια Κορτιζόνη SOLU MEDROL® ή SOLU CORTEF® και αμέσως να

διακομισθεί το θύμα στο ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ.

3) **Ουδμία άλλη ιατρική πράξη επιτρέπεται ή χρειάζεται εκτός Νοσοκομείου.** Αυτό τονίζεται κατηγορηματικά διότι στον Τύπο κατά εποχές γράφεται ως διαμαρτυρία «Κέντρο Υγείας δεν είχε αντιοφικό ορό», κλπ. Η χορήγηση αντιοφικού ορού εκτός Νοσοκομείου είναι παρακινδυνευμένη λόγω παρενεργειών.

4) **Απαγορεύεται πλέον να γίνονται σχάσεις στο τραύμα και αναρροφήσεις.** Είναι άνευ αξίας αλλά και επικίνδυνες.

ΘΥΜΑ ΦΙΔΙΟΥ: Στο Νοσοκομείο χρειάζονται να γίνουν τα εξής:

- 1) Τοποθετήστε ενδοφλέβιο ορό με Glucose η ηλεκτρολύτες στον ασθενή και κάντε εισαγωγή στο Νοσοκομείο.
- 2) Εξετάστε το τραύμα για τεκμηρίωση του είδους τσιμπήματος. Εχουν πάει στα νοσοκομεία δήθεν «θύματα φιδιών» που τους είχαν τσιμπήσει γαϊδουράγκαθα.
- 3) Εάν το θύμα είναι σε κρίση πανικού χορηγήστε αγχολυτικό Diazepam ενδομυϊκώς ή αργά στάγδην ενδοφλεβίως.
- 4) Ελέγξτε αν στο θύμα χορηγήθηκε Κορτιζόνη ή Αντιισταμινικό.
- 5) Πάρτε πίεση και σφύξεις στο θύμα, κάντε καρδιογράφημα και εξετάσεις αίματος. Επαναλάβετε τα όσο συχνά χρειάζεται. Για παράδειγμα πίεση και σφύξεις χρειάζεται συχνά στην αρχή ενώ καρδιογράφημα δύο φορές την ημέρα, και εξετάσεις αίματος κάθε μέρα.

6) Περιποιηθείτε το τραύμα και χορηγήστε αντιτετανικό ορό και αντιβιοτικά.

- 7) Αποφύγετε κάθε χειρουργική επέμβαση στην περιοχή του τσιμπήματος (πχ σχάσεις). Είναι άσκοπη και επικίνδυνη.
- 8) Εάν παρουσιασθούν συμπτώματα αλλεργικής ή τοξικής καταπληξίας δράστε ανάλογα συμπτωματικά (Κορτιζόνη, αδρεναλίνη, κλπ) και υποστηρικτικά και χορηγήστε στάγδην τον ΑΝΤΙΟΦΙΚΟ ΟΡΟ. Δεν χρειάζονται όλες οι περιπτώσεις αντιοφικό ορό.

ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΠΩΘΗΣΕΩΣ ΕΡΠΕΤΩΝ (Ηλίας Στραχίνης)

Τροφή

Κρατάμε μακριά από το σπίτι μας, όσο το δυνατόν, **τρωκτικά** (ποντίκια, αρουραίους, κτλ) και **αρθρόποδα** (γρύλλους, ακρίδες, κ.ά), τα οποία αποτελούν τροφή για τα φιδιά και η παρουσία τους θα τους κινήσει το ενδιαφέρον.

- Περιορίζουμε τις εκτεθειμένες πηγές τροφής και νερού που μπορεί να έλξουν τρωκτικά και μεγάλα έντομα
- Απαλλάσσουμε την ιδιοκτησία μας από σφαούς αντικειμένων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν κρυψώνες για τρωκτικά και έντομα και κλείνουμε όλες τις εξωτερικές σχισμές και τρύπες.
- Αποφεύγουμε να φυτεύουμε καρποφόρα δέντρα και φυτά στον κήπο μας τα οποία μπορούν να γίνουν ελκυστικά για τρωκτικά και αρθρόποδα.
- Μπορούμε επίσης να χρησιμοποιήσουμε απωθητικά τρωκτικών και εντόμων εάν βρούμε κάποια οικολογικά, μη-τοξικά, που δεν προκαλούν βλάβες σε εμάς ή στο περιβάλλον και βασίζονται σε φυσικά προϊόντα.

Κρυψώνες – Ελκυστικό περιβάλλον

Τα φιδιά αναζητούν πάντα ένα δροσερό, σκοτεινό και ασφαλές μέρος για να κρυφτούν και να ξεκουραστούν, ειδικά αφού τραφούν.

- Απαλλάσσουμε τον κήπο μας από μεγάλες πέτρες, σορούς ξύλων ή οποιαδήποτε αντικείμενα δημιουργούν σχισμές, τρύπες και κρυψώνες.
- Κόβουμε – κορεύουμε τα ψηλά χόρτα.
- Κλοδεύουμε τις βάσεις των πυκνών θάμνων έως και 60cm πάνω από το έδαφος δημιουργώντας κενό από κάτω ή αποφεύγουμε τους πυκνούς θάμνους και την πυκνή βλάστηση γενικά.
- Φρόσοιμε καλά τις σχισμές των εισόδων του σπιτιού, της αποθήκης ή του υπογείου, έτσι ώστε να κλείνουν ερμητικά οι πόρτες και τα ανοίγματα.
- Φρόσοιμε όλες τις εξωτερικές τρύπες και σχισμές οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν προσωρινό καταφύγιο από τα φιδιά.
- Αποφεύγουμε να δημιουργούμε ένα υγρό και δροσερό περιβάλλον την καλοκαιρινή περίοδο, όταν αυτό είναι προσβάσιμο από τα φιδιά (π.χ. εξωτερικές λιμνούλες, μονίμως βρεγμένο γκαζόν, κτλ).
- Αποφεύγουμε να αφήνουμε τις εξωτερικές ανοιχτές.

Ακολουθώντας τις παραπάνω συμβουλές δημιουργούμε ένα περιβάλλον αρκετά ασφαλές για τα φιδιά, κάτι που τα κάνει να το απορρίψουν και να επιλέξουν κάποια άλλη περιοχή πιο βολική στον τρόπο ζωής τους και τις ανάγκες τους. Οι πιθανότητες να βρεθεί ένα φίδι σε περιβάλλον με αυτές τις συνθήκες γίνονται πλέον ελάχιστες.

Τεχνικές και μέθοδοι που ΔΕΝ έχουν αποτέλεσμα στην απώθηση φιδιών ή είναι επικίνδυνες για τον άνθρωπο και το περιβάλλον:

- **Θειάφι:** Ενοχλητικό στην οσμή για τον άνθρωπο αλλά και αρκετά τοξικό, χωρίς κανένα αποδεδειγμένο αποτέλεσμα στην απώθηση φιδιών.
- **Σκόρδο ή κρεμμύδι:** Κανένα αποδεδειγμένο αποτέλεσμα στην απώθηση φιδιών.
- **Πετρέλαιο ή βενζίνη:** τοξικά για τον άνθρωπο, καταστρεπτικά για το περιβάλλον, χωρίς κανένα αποδεδειγμένο αποτέλεσμα στην απώθηση.
- **Ναφθαλίνη:** Επικίνδυνο υλικό, μπορεί να προκαλέσει ερεθισμό στο δέρμα, τα μάτια και το αναπνευστικό, βλάβες στο συκώτι, τους νεφρούς, το αίμα και το νευρικό σύστημα, ακόμα και καρκίνο. Δεν έχει αποδεδειγμένο αποτέλεσμα στην απώθηση.
- **Απωθητικά εμπορίου:** Σχεδόν όλα τους είναι βασισμένα σε ναφθαλίνη, θειάφι ή άλλες επικίνδυνες χημικές ουσίες, έχουν αμφίβολη σύσταση και κανένα αποδεδειγμένο αποτέλεσμα στην απώθηση φιδιών. Μάλιστα έχουν βρεθεί φιδιά σε κατοικίες περπιτριγυρισμένες από απωθητικά εμπορίου βασισμένα στην ναφθαλίνη που υπόσχονταν απώθηση.

Υπάρχει λοιπόν ασφαλής τρόπος απώθησης των φιδιών?

Η απάντηση είναι όχι. Σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα δεν υπάρχει κάποια ασφαλής μέθοδος απώθησης των φιδιών από μία περιοχή, αυτό όμως που μπορούμε να κάνουμε είναι να σκεφτούμε αντίστροφα. Αντί δηλαδή να ψάχνουμε τι τα απωθεί, να βρούμε τι είναι αυτό που τα προσελκύει και να προσπαθήσουμε να το αποφύγουμε.

Η καθημερινή ζωή των φιδιών είναι πολύ απλή και χωρίζεται κυρίως σε τέσσερα στάδια: θερμορύθμιση, αναζήτηση τροφής, ξεκούραση και αναπαραγωγή. Κατά 90% οι λόγοι για τους οποίους ένα φίδι θα επισκεφτεί το σπίτι μας είναι γιατί εκεί υπάρχει πηγή τροφής ή/και κρυψώνες όπου μπορεί να ξεκουραστεί. Η πρόληψη λοιπόν είναι αυτό που μπορούμε να κάνουμε για να αποτρέψουμε τα φιδιά από το να επιλέξουν την κατοικία μας για «επίσκεψη».